

відбуваються у суспільстві та яких вимагають від нас територіальні громади. І сьогодні в тих складних економічних, політичних, соціальних умовах знову і знову постає питання зміцнення процесуальної діяльності органів досудового розслідування з метою неухильного дотримання засади верховенства права та законності, а також захисту прав, свобод і законних інтересів особи. На підставі цього порушені під час нашої науково-практичної конференції різні напрями і проблемні питання виходять на перший план, оскільки їх вирішення надасть поштовх для подальших наукових пошуків, удосконалення чинного законодавства і напрацювання нових або ж більш удосконалених існуючих методик з метою розкриття і розслідування кримінальних правопорушень та розширення можливостей правозастосовної практики.

Одержано 19.10.2018

УДК [343.1:343.98](477+100)

Олександр Маркович БАНДУРКА,

доктор юридичних наук, професор, академік
Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0240-5517>

ОКРЕМІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ І КРИМІНАЛІСТИКИ

Необхідно окреслити сучасні проблемні питання кримінального процесу та доцільність удосконалення криміналістичних методик.

У Комітеті Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності розглядаються системні зміни до Кримінального процесуального кодексу України. За рекомендацією ректорату та Вченої ради університету мені спільно із завідувачем кафедри кримінального процесу Олександром Олександровичем Юхом та професором цієї ж кафедри Геннадієм Івановичем Глобенком доводиться брати в цій роботі активну участь.

Одним із першочергових завдань серед таких змін є прийняття Закону України «Про кримінальні проступки», який вже двічі розглядався у Верховній Раді України і є перспективи його прийняття до кінця 2018 року. Введення інституту кримінальних проступків значно розвантажить органи досудового розслідування (в середньому на одного слідчого в державі припадає до 370 кримінальних проваджень) від дріб'язкових кримінальних правопорушень і націлить слідчих на розслідування й розкриття саме тяжких та особливо тяжких злочинів, а університет готуватиме дізнавачів на рівні бакалаврів. Одним із напрямів нашої роботи в Комітеті Верховної Ради України було усунення окремих поспішно прийнятих положень до чинного КПК України. Так, у результаті наших пропозицій відмінено ту частину положень, що перед тим закріпив законодавець з питань призначення експертиз підрозділами поліції та інших правоохоронних органів тільки в тому єдиному суді області, де зареєстровано відповідне Головне управління національної поліції як юридичну особу. Про вказану проблему ми з Вами вели мову на попередніх науково-практичних конференціях і семінарах, і наші намагання не були даремні – є певні позитивні результати.

Стосовно кримінального процесу слід звернути увагу й на інші окремі перспективні напрями його розвитку та вдосконалення.

Зауважимо, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України не тільки приніс демократичні перетворення, але й вимагає усунення недоліків поспішного реформування правоохоронної діяльності та вдосконалення окремих інститутів кримінального процесу.

Так, одним із його нововведень став інститут угод у кримінальному процесі, який є втіленням концепції відновного правосуддя. Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає можливість укладення двох видів угод – угоди про примирення між потерпілим

та обвинуваченим чи підозрюваним та угоди про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим чи підозрюваним. На перший погляд, такі компромісні процедури ведуть до скорочення термінів розгляду кримінальних проваджень, значно зменшують навантаження на суди всіх інстанцій, економлять фінансові і процесуальні ресурси держави та сприяють правосуддю. В той же час указані угоди не рятують від ризику судової помилки, зокрема коли обвинувачений визнає себе винним у менш тяжкому злочині, ніж той, що він фактично вчинив. Враховуючи це, можна стверджувати, що, з метою запобігання можливим зловживанням, усі процесуальні процедури мають бути чітко прописаними і зрозумілими для всіх учасників процесу, чого на сьогодні не вистачає в КПК України.

Крім того, вдосконалення потребують також і процесуальні норми, що визначають процедуру отримання зразків для порівняльного дослідження. Так, незважаючи на те, що КПК України закріпив положення, що сторона захисту здійснює збирання доказів, існує низка експертиз, які можуть проводитися лише з використанням зразків-оригіналів, але їх не може витребувати й отримати захисник. Це питання можна було б вирішити, передбачивши процедуру «спільної експертизи», яку повинні проводити комісійно експерт, залучений стороною захисту, й експерт, залучений стороною обвинувачення.

Удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства вимагає від науковців також і розробки ефективних тактичних прийомів проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що є актуальним і перспективним напрямом розвитку слідчої та криміналістичної тактики. У свою чергу, для вирішення цього питання нагально потребується перегляд нормативно-правової бази Національної поліції України, що регулює оперативно-розшукову діяльність, до чого залучені також і фахівці нашого університету. Вказаний напрям можна вирішити паралельно, вносячи зміни як до КПК України, так і до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» з метою: 1) концептуально перебудувати діяльність оперативних підрозділів; 2) законодавчо закріпити й підвищити їх ініціативність у питаннях початку і подальшого проведення оперативно-розшукових заходів із виявлення, розкриття й розробки осіб, які вчиняють тяжкі, особливо тяжкі злочини та, зокрема, злочини з ознаками організованості.

Існують і інші проблемні процесуальні питання, що потребують уточнення та вдосконалення норм кримінального процесуального законодавства України.

Якщо вести мову про криміналістику, то це в історичному аспекті відносно молода наука, яка в своєму розвитку пройшла шлях від сукупності розрізнених емпіричних спостережень до системних знань про закономірності злочинної діяльності, її відображення в різноманітних джерелах інформації та діяльності з розслідування злочинів. Вона має розглядатися й розвиватися в нерозривному зв'язку із кримінальним процесом, кримінальним правом, загальною методологією права і судовою експертизою. Сучасний науково-технічний прогрес буквально «вламується» в нашу діяльність і побут, що використовується і злочинним світом. Ми повинні враховувати сучасні тенденції розвитку криміналістичної науки. Зокрема, хочу виділити такі її напрями.

Одним із перспективних напрямів розвитку криміналістики є використання криміналістичних знань на різних стадіях кримінального процесу. Так, серед науковців сьогодні дедалі активніше обговорюються проблеми «судової криміналістики», «тактики й методики судового слідства», «криміналістичної адвокатології» та «криміналістичного забезпечення діяльності прокурора». Тому постає наукове питання щодо зміни суб'єктів, які застосовують криміналістичні знання.

Окрім того, актуальності набувають практичні питання поповнення криміналістичних обліків такими новими видами, як фіксація райдужної сітківки ока, відеокomp'ютерне розпізнавання людини за зображенням, рентгенограма тулуба й геномні портрети. Такі сучасні технології дозволяють сьогодні ставити на облік злочинців за широким колом ознак. Крім того, вказані технології можна також використовувати в системах контролю безпеки аеропортів, вокзалів, стадіонів, для забезпечення безпеки інших об'єктів з масовим перебуванням людей.

Важливим напрямом розвитку криміналістики є розробка криміналістичних методик і рекомендацій з розслідування окремих видів злочинів. Вивчення сучасної злочинності

вказує на те, що вона характеризується виникненням нових видів злочинів, зростанням професіоналізму сучасних злочинців, їх високою фінансовою і технічною оснащеністю, формуванням організованої та транснаціональної злочинності тощо. Так, на сьогодні нагальною проблемою є підвищення ефективності протидії кіберзлочинам, кількість яких стрімко зростає. Крім того, потребують також подальших наукових досліджень криміналістичні засоби й методики протидії корупційним злочинам та злочинам у сфері інтелектуальної власності.

Підсумовуючи викладене, зазначу, що наука кримінального процесу і криміналістики повинна своєчасно відгукуватися на потреби слідчої та судової практики, постійно вдосконалювати засоби й методики задля забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду кримінальних проваджень відповідно до положень ст. 2 КПК України (завдання кримінального провадження). Крім того, сьогоденна професійна підготовка та підвищення кваліфікації працівників органів правопорядку, в тому числі й слідчих та оперативних працівників, не можливі без урахування сучасних досягнень як кримінального процесу, так і криміналістики.

Таким чином, не викликає сумніву, що наукове обговорення порушених проблем сприятиме напрацюванню нових наукових концепцій, а також слугуватиме теоретичним підґрунтям для подальшого розвитку кримінального процесу та криміналістики.

Одержано 19.10.2018

УДК 159.9

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,

кандидат педагогічних наук, доцент, перший проректор
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/000-0002-1999-9956>

ГОТОВНІСТЬ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СЛІДЧИХ

Проблема трансформаційних процесів у правоохоронній галузі останніми роками стала надзвичайно популярною як у роботах дослідників права, так і в психологічних дослідженнях. У. О'Ніл на прикладі пост-конфліктних країн зазначав, що, приступаючи до поліцейської реформи, всім її учасникам слід розуміти із самого початку, що її здійснення включає в себе набагато більше, ніж просто «технічне рішення» або зовнішні зміни у діяльності поліцейських інститутів. Важливим у цьому сенсі є досвід у галузі «управління змінами» та організаційної психології щодо створення нової системи стимулювання, нових етичних принципів та організаційної культури поліції (O'Neill, 2005 [1, р. 5–6]). Важливою рисою сучасного розвитку нашої держави є його спрямованість на впровадження різного роду інновацій практично у всіх сферах суспільного життя. В цьому контексті особливого значення набуває підвищення інноваційної активності у професійній підготовці майбутніх поліцейських, а саме можливість формування та розвиток інноваційного потенціалу особистості, інноваційної активності майбутніх фахівців.

Досліджуючи особливості реформ правоохоронних органів у різних країнах, автори намагаються визначити їх специфіку через призму конкретних історичних чинників (O'Neill, 2005 [1]), відмінностей в етапах та кроках реформ (Campion, Rousseaux, 2015 [2]; Kratcoski, Edelbacher, 2015 [3]) тощо. Всі процеси, пов'язані з реформуванням правоохоронної галузі, є не просто «технічними» зовнішніми змінами у діяльності поліцейських інститутів, але вони несуть в собі глибокий психологічний зміст (Caveney, 2015 [4]). Практично всі дослідники відзначають значні психологічні складнощі перетворень (Brewster та ін., 2016 [5]; Darroch, Mazerolle, 2015 [6] та ін.). Це пов'язано з часовими та змістовими змінами в етапах професіоналізації, в регламентах професійної діяльності, з трансформаціями законодавчої